

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ

Уређује
А. БЕЛИЋ

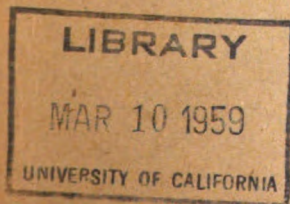
уз сарадњу

д-ра *Алексића Радомира* (Београд), д-ра *Вуковића Јована* (Сарајево), *Конеског Блажа*
(Скопље), *д-ра Нахиџгала Рајка* (Љубљана), д-ра *Павловића Миливоја* (Нови Сад),
д-ра *Стевановића Михаила* (Београд), д-ра *Томановића Васа* (Скопље),
д-ра *Храстие Маја* (Загреб)

XXII КЊ. 1—4 ^{16.}

JUŽNOSLOVENSKI FILOLOG

БЕОГРАД
1957—1958

СТРУШКИ РУКОПИС ДУШАНОВА ЗАКОНИКА

Захваљујући увиђавној предусретљивости Руске академије наука добила је Централна библиотека Српске академије наука микрофилмове Струшкога и Атонскога рукописа Душанова законика и обећање да ће добити микрофилмове и трећег, који се у Русији чува, Бистричкога. Сва ова три рукописа спадају међу најважније, а међу њима заузима, по својој важности, прво место Струшки. Он је неоспорно најстарији рукопис Душанова Законика, временски, дакле, најближи оригиналу, те, према томе, постоји могућност да се он и по својој садржини њему највише приближава. Зато је неоцењива штета што он има две махне — прво, није цео сачуван, и друго, и оно што је од њега стигло до нас нагрижено је влагом и мишевима. На петнаест сачуваних листова Законика налази се нешто преко сто његових чланова, који се не могу потпуно реконструисати, али оно што се да поуздано прочитати претставља најдрагоценију испомоћ при свима покушајима да се воспостави текст Душанова Законика какав је првобитно био.

За Струшки рукопис Законика зна се у науци већ више од једнога столећа, његова изнимна важност једногласно је призната, па ипак до данашњег дана не располажемо с текстом овога рукописа издатим без замерке и тако подобним за утврђивање текста Душанова Законика најближега оригиналу; издање Тимотеја Флоринскога замишљено је и изведено тако да послужи само као испомоћ у невољи.¹

Струшки рукопис Душанова Законика пронашао је Виктор Иванович Григорович на своме чувеном путовању по европској Турској 1845 г. у манастиру Струги, недалеко од Охрида и, да најблаже рекнем, понео га собом. Идуће године, у зиму, он је у Прагу посетио Павла Јосифа Шафарика, и описујући му своју скупљену збирку рукописа јамачно је истакао међу њима и два

¹ *Флоринский Т.*, Памятники законодательной [дѣятельности] Душана Царя Сербовъ и Грековъ, 1888, Приложения, 1—13.

рукописа Душанова Законика, чији је тадашњи несумњиво најбољи познавалац био Шафарик. Но на овоме обавештењу није остало. Високо поштовање које је Григорович осећао, и показивао, према великоме слависти потакло га је да му у једноме веома опширном писму, од 15 новембра 1848, саопшти опис својих најважнијих словенских рукописа, за које је био уверен да ће нарочито занимати Шафарика.² На последње место ставио је Григорович Струшки рукопис Душанова Законика: „30. 15 листковъ Законника Стефана Душана, древнѣйшаго, какъ мнѣ кажется, чѣмъ предыдущій (sc. Атонски). Нѣкоторые листки попорчены, бумага мягкая, въ родѣ хлопчатой. Представляю подробное ихъ содержаніе“³. У наставку је Григорович стрпљиво исписивао почетке већине чланова Душанова Законика или, ако ови нису сачувани, оне делове којима почињу и све натписе група чланова, уколико су сачувани и читки.

Током преписивања уносио је Григорович знак чуђења (sic) уз оне речи које су му биле неразумљиве или чији му се начин писања чинио чудан. Ови су тако важни да се не смеју оставити неспоменути: Прво sic ставио је Григорович на л. 4, чл. 68, уз реч „заманицомъ“ (264). Сасвим је разумљиво што није знао значење ове речи. Други знак чуђења написао је уз реч „Ѡскоѣ“ на л. 6^a, чл. 87 (264). Ту је, ваљда, знао шта ова реч значи, јер је она добро позната и у старом словенском, али се, можда, чудно како је написана, а није искључена ни могућност да га је запрепастила врста и оштрина казне. Слично ће важити и за треће sic уз реч „крѣвь“, Л. 8^a, Чл. 103 (264), где збиља није могао знати шта, у овом случају, ова реч значи. Четврти знак чуђења ставио је Григорович поред речи „соколнина“. Л. 9, Чл. 107 (264). Флорински је ову реч преписао „соколника“, што је, како ће се касније видети, веома сумњиво, а Стојан Новаковић је веровао да сме исправити Флоринскога и написати „сокол'ника“.⁴ Треба, међутим, бар покушати изићи на крај с обликом какав је у Струшком рукопису Душанова Законика, веома вероватно, сачуван.

Дојакосње примедбе Григоровичеве су све филолошке природе, али их има и правно-историјске, истина, не високога залета. Григорович је, наиме, уз неке чланове Душанова Законика по Струшкоме рукопису бележио исте чланове по издању Кухар-

² Korespondence Pavla Josefa Šafařika. Vydal V. A. Francev, I, Vzájemné dopisy P. J. Šafařika s ruskými učenci (1825—1861), Čast I, 1927, 255—66.

³ *Ibidem*, 264—6.

⁴ Флоринскіѣ Т., о. с., 7. Новаковић С., Законик Стефана Душана, цара српског, 1349 и 1354, 1898, 82.

скога. То су ови: На Л. 4, Чл. 70, унео је: Кухар. стр. 112, § 31 (34) 47. Поред Л. 7, Чл. 91, забележио је: Кухар. стр. 110, § 43. Уз Л. 9^a, Чл. 109, приметио је: Кухар. стр. 96, § 11. Код Л. 12, Чл. 139, сетио се Григорович на: Кухар., стр. 136, § 376, 108. Уз Л. 14, Чл. 156, ставио је забелешку: Кух. 144, § 73—123 о „приселицахъ“. За упоредно проучавање рукописа Душанова Законика ово је сасвим мало, али ипак сведочи да је Григорович бар мислио и на тај задатак; о томе сведоче и његове маргиналне белешке на самом рукопису, које ће на своме месту бити споменуте.

Преписи Григоровичеви из Струшкога рукописа Душанова Законика нису ни потпуни, ни тачни, али Шафарик је и из овако састављенога описа могао добити довољно јасну слику о његовој садржини и о месту које заузима међу осталима, њему познатим, рукописима Законика. Велим само, могао, јер се пространство Григоровичева описа нипошто не огледа у оно неколико сухих речи што их је Шафарик написао о Струшком рукопису Душанова Законика у предговору оном одељку својих „*Památky*“ који носи натпис „*Okázky občenského písemnictví*“. Пошто је Григорович био у то доба професор Казањског универзитета, назива Шафарик његове рукописе Душанова Законика Казањским и пише о Струшком овако: „2) *Kazanský první*, на рариће в осмерце, в prostředku pecely, načítě starý a drobného zrna, и V. *Grigoroviče*“⁵; Ово је само премало према ономе што је Шафарик на основу Григоровичева описа могао рећи, а што даље, у вези са Стругом, долази, то је заиста веома чудно. Шафарик, наиме, после помена Бистричкога рукописа Душанова Законика додаје: „*jiný viděl Grigorovič ve Struze oblíž Ochridu*“. Да ли то значи да је Григорович видео у Струги још један рукопис Душанова Законика, који није понео? У Шафариковој оставини чувају се Григоровичеве белешке, написане за њега, и међу њима и састав о Струги, или бар опширније обавештење о њој, из кога би се, можда, могло дознати и шта је Шафарик хтео казати горњом кратком реченицом.⁶ Преко Шафарикових штедљивих речи ушла је вест о Струшком рукопису Душанова Законика у пространи учени свет, где је, и поред све своје краткоће, требала изазвати жељу да се овај важни рукопис објави.

Било би веома корисно за проучавање Душанова Законика да се Стојан Новаковић већ приликом свога првога издања Зако-

⁵ *Šafařík P. J., Památky dřevního písemnictví Jihošlovanův, 1873, Okázky, III; предговор је написан 1851.*

⁶ *Korespondence Pavla Josefa Šafaříka, Vydal V. A. Francev, I, 1927, 245; чини се да је то Шафарикова забуна.*

ника упознао с његовим Струшким рукописом. Али он то није учинио, него је у предговору, где је реч о рукописима Душанова Законика, поновио само оно што је нашао о њему код Шафарика.⁷ Може бити да је томе крив само немар, а можда је и Новаковић био начуо да Григорович радо не показује и не уступа своје огромно рукописно благо, те да због тога није ни покушао доспети до Струшкога рукописа Душанова Законика.

Први наш срећник који је успео прегледати Григоровичеве рукописе Душанова Законика био је његов колега на Одеском универзитету, Валтазар Божишић. Зато се његов сажети опис, из кога ипак провирује Божишићева књигољубивост и стручност, мора од речи до речи преписати. Говорећи о Григоровичевим рукописима Душанова Законика, Божишић је о Струшкоме написао ово: „3. Tako zvani *Kazanjski drugi*, sastoji se iz 15 pojedinih listova iskubenijeh iz rukopisa pisanoga četvorogranim ustavom, kako vlasnik njegov misli, u XIV vijeku. Hartija je njegova bombicina, format osmina. To 15 lista ne sadrži cijeli zakonik, pače i ti listovi na mjestima su tako prognjili da pokazuju ne malo šupljotina pa po tomu znatnijeh praznina. Prof. Grigorović, u koga se taj rukopis i nalazi, drži da je stariji od Hodoškoga. U obziru proizhoda navedenih lista g. nam Grigorović kaza, da ih nagje 1845 g. u manastiru Struzi ne daleko Ohrida sasvim osebno ali zajedno sašitih. Po mjestu nahoda pristojnije bi mu bilo nazvanje *Struški*“.⁸ Предлог, дакле, да се овај рукопис назове Струшки потиче од Божишића, а не тек од Новаковића.

Неколико година касније обogaћена је славистика описом Струшкога рукописа Душанова Законика од А. Викторова, који је с правом важио као један од тадашњих најбољих познавалаца словенских рукописа. Ово је најважнији део његова описа: „29. Законникъ Стефана Душана, на бомбичинѣ, серб. полууст., близкій скороп., XV в., въ 8-ку, на 15 л. Изъ Струги, близъ Охриды (№ 1732)“.⁹ Викторов је у даљем описивању саопштио да је рукопис стар, да је из њега пропало неколико листи, и то после листа другога и деветога. Да би се видело како изгледа сам текст Законика, Викторов је саопштио његов почетак с очевидном, и похвалном, жељом да покаже не само његову садржину, него да

⁷ Новаковић С., Законик Стефана Душана цара српског, 1349 и 1354, 1870, XII.

⁸ *Bogišić V.*, *Pisani zakoni na slovenskom jugu*, I, *Zakoni izdani najvišom zakonodavnom vlašću u samostalnim državama*, 1872, 37.

⁹ *Викторовъ А.*, *Собрание рукописей В. И. Григоровича*, 1879, 24.

пружи и слику текста. Ја сам сада у могућности да саопштени текст упоредим с фотографијом рукописа, па да се на тај начин уверим о тачности издања. Но пре него што рекнем свој суд, морам ово истаћи: Фотографија, пре свега, ипак није оригинал а, затим, рукопис се налази у стању полаганог распадања и, напослетку, потпуна верност у писменима и знацима не може се уопште ни најбрижљивијом штампом постићи. Када се све ово држи на уму, онда се сме рећи да је Викторов постигао висок степен тачности; писмена су тачно репродукована, а знаци и интерпункција само донекле; „З“, на почетку текста није, наравно, у рукопису написано велико него мало, јер почетак члана није сачуван; у саопштеном делу текста има две врсте у — *у* и *џ*; ово последње Викторов је преписао као *џ*; иако рукопис познаје и ову врсту писања писмена у, она није у речи „*шномџзи*“; пошто је рукопис у веома лошем стању, то на местима није могуће утврдити разлику између спиритуса, акцената и знакова за скраћивање речи. Поред свега што сам овде морао написати о тачности издања Викторова почетка Струшкога рукописа Душанова Законика, врло радо признајем да је издање тих неколико реди успело и жалим што цели рукопис није већ онда оваквом савесношћу издат.

Велика је штета што се око тога издања није потрудио Богишић, који би, за оно доба, умео дати најбољи стварни коментар уз овакво издање Душанова Законика. Али он је тада сам себи пребацивао да је потежак на рад, те се уздао да ће истрајна марљивост Ватрослава Јагића и њега побудити да више ради, када овај стигне у Одесу.¹⁰ Јагић је, не малом заслугом и Богишића, пристиго у Одесу, али својом марљивошћу није, чини се, заразио Богишића, а није ни са својом жеђу за објављивањем словенских рукописа умекшао срце Григоровичево.

Ватрослав Јагић био је колега Григоровичев на Одеском универзитету 1872—1874 године и оставио је о њему у својим Споменима и, још више, у Историји словенске филологије слику, за коју се мора рећи да је мало карикирана, што — не треба прегнати — није усамљен случај код Јагића, када говори о неким својим колегама, пријатељима и знанцима. Како се већ у таквим случајевима ради, Јагић прво истиче пространу и дубоку ученост свога колеге: „Григоровичъ и тогда еще, хотя уже въ преклон-

¹⁰ Јагић В., Спомени мојега живота, Српска краљевска академија, Посебна издања, LXXV, Друштвени и историјски списи, 30, I, 1930, 120.

ныхъ лѣтахъ, поражаъ громядной памятью и глубокой начитанностью въ области византологіи и близкихъ къ ней отношеній славянској филологіи“. Тако на почетку разлагања о Григоровичу, да би овако завршио: „Онъ былъ человекъ въ высшей степени капризный, недовѣрчивый, неохотно показывалъ свои сокровища, позволяяъ другимъ только по кускамъ ими пользоваться, самъ же не издавалъ почти ничего“. ¹¹ Има још и тамнијих боја у Јагићевој слици Григоровича. То, међутим, не би био усамљен случај, а још мање за оштру осуду и горко исмехавање, ако се Григорович заносио жељом да он сам објави и Душанов Законик, и друге своје знамените рукописе, до чега није доспео. То бива често и код великих научењака, а код страсних љубитеља рукописа, какав је био Григорович, још много чешће. Зато је Јагићев начин разлагања о Григоровичу и неумерен, и неправичан, особито тамо где он говори о Григоровичеву лукавству, сплеткарству и смешној самољубивости. Лека од примања оваквог лика Григоровича, како га је насликао Јагић, има довољно, али ја ћу истаћи само преписку Григоровича са Шафариком, из које искаче сасвим друкчија његова слика. Григорович је, уосталом, још за живота раздавао рукописе из своје драгоцене збирке, а после његове смрти, 1876, постали су они, у Румјанцовском музеју, приступачни целом ученом свету.

Када је Тимотеј Флорински приступио свестраном проучавању законодавства цара Душана, он је морао, када је стигао ред на Душанов Законик, особиту пажњу посветити Струшкоме рукопису, за који је покушао одомаћити назив „Григоровичев први рукопис Душанова Законика“. То није постигао, али је потпуно успео да се Струшки рукопис призна као најстарији рукопис Душанова Законика и оригиналу најближи. Два су средства којима се при томе послужио — читава мала расправа о Струшком рукопису и издање целога његова текста. ¹²

Када се Флорински одлучио да текст Струшкога рукописа изда мешавином грађанске и старе словенске ћирилице, али претежно грађанске, он се стварно тиме одрекао да пружи читаоцима не само његову тачну садржину, већ, по могућности, и што вер-

¹¹ Ягичъ И. В., *Исторія Славянској Филологіи, Энциклопедія Славянској Филологіи*, 1, 1910, 474 и 484.

¹² *Флоринскій Т.*, *Памятники законодательной дѣятельности Душана Царя Сербовъ и Грековъ*, 1888: 1) *Первый Григоровичевъ списокъ (Стружскій)*, 175—93, и текст: *Приложенія, I. Законникъ Стефана Душана по первому Григоровичеву списку (XIV в.)*, 1—13.

нију слику његова текста. А код рукописа овакве дубоке старине и овако важне садржине преко је потребно дати читаоцима ако не и цели текст онако како изгледа, оно неке његове делове, како је, бар донекле, и покушао А. Викторов. Ово важи за Флоринскога тим више што је он веровао да је Струшки рукопис Душанова Законика писан у XIV в., дакле, у истоме када је и настао.

Ја у питање о старини овога рукописа нећу да улазим, јер мислим да је то посао филолога, али морам рећи да се Флорински у својој тврдњи да је Струшки рукопис из XIV в. погрешно позива на Викторова и на једну његову тобожњу погрешку, кад овај ставља Струшки рукопис у XV в.¹³ Те погрешке нема. А. Викторов и у опису Струшкога рукописа, и у прегледу садржине на крају књиге, баца рукопис у XV в.¹⁴ Флорински се позива на речи Викторова, да је Струшки рукопис бар за једно столеће старији од Призренскога, те изводи одатле да га је Викторов ставио у XIV в. Но Викторов је несумњиво Призренски рукопис Душанова Законика бацао у XIV в. према једној страни факсимила у Зигеловој књизи о Душанову Законику. То је, истина, мало, но богато знање и дуго искуство помогли су А. Викторову да се приближи истини.

Издање Струшкога рукописа Душанова Законика од Т. Флоринскога постало је историчарима, филолозима и правницима извор прве руке за обавештавање о садржини Законика. А да ли текст код Флоринскога заиста заслужује такво поверење?

Два одлична познаваоца Душанова Законика, Стојан Новаковић и Константин Јиречек, веровали су да се за Струшки рукопис могу потпуно ослонити на текст код Флоринскога. Новаковић је у своме другом издању Законика у два маха писао о Струшкоме рукопису, а код текста појединих чланова трудио се да у своје издање, ослоњено на Призренски рукопис Душанова Законика, унесе све важније варијанте из Струшкога.¹⁵ Велим само, да се трудио, али не и да је успео.

Новаковић је несумњиво увиђао важност Струшкога рукописа за реконструкцију текста Душанова Законика најближега оригиналу, па се ипак покатакд и тамо поводио за Призренским

¹³ Флоринскиј Т., о. с., 177, друга примедба.

¹⁴ Викторовъ А., о. с., 24; садржина, II.

¹⁵ Новаковић С., о. с.: I Струшки рукопис, LXV—VI и XCII—V. Овај други одељак завршава се овако: „Оригинал преписа Призренскога и Струшки текст очевидно су два преписа у којима се виде најстарије форме законских текстова Душанових“.

рукописом где је било јасно да је Струшки рукопис ближи оригиналу. То му је Јиречек одмерено али одлучно замерио. У својој великој расправи о Душанову Законнику, написаној приликом другог Новаковићева издања Законика, он је изређао читав низ предлога, како би требало исправити текст појединих чланова у Новаковићеву издању. Доказе за своје основане замерке наводио је Јиречек, пре свега, из Струшкога рукописа.¹⁶

По Флоринском и по Новаковићу саставио је одељак о Струшкоме рукопису Душанова Законика Александар Соловјев у своме прегледу рукописа Законика.¹⁷ Он је приложио и један распоред чланова Душанова Законика у Струшком рукопису по листовима, обележавајући их бројевима из другог Новаковићева издања Законика. Тај преглед је користан, но велика је штета што се из њега није могло видети који су чланови Законика у Струшкоме рукопису у целини сачувани, а који само делимично, и у којој мери ови последњи. У прегледу стоји једино уз Чл. 163 Законика да су од њега сачуване „само четири речи“, што, уосталом, није тачно, док код осталих чланова не стоји ништа, те би се могло помислити да су у целини сачувани, а то је, нажалост, далеко од истине.

О Струшкоме рукопису Душанова Законика било би, разуме се, најлакше и најпоузданије, писати по оригиналу, но ја сам преуређан што га видим пред собом и на фотографијама. Од њега је сачувано свега петнаест листи, но нипошто не треба заборављати да је на свима странама текст делимично сасвим упропашћен, а делимично јако избледео и оштећен. Кад тога не би било, текст би се могао веома лако читати, јер је писан читко и јасно, можда све истом руком, а можда од Л. 10 па до краја сачуваног текста другом руком; ја сам склонији веровати да има две руке, а не

¹⁶ *Jireček C.*, *Das Gesetzbuch des serbischen Caren Stephan Dušan*, *Archiv für slav. Phil.*, XXII, 1900, 144—214; замерке тексту: 206—8.

¹⁷ *Соловјев А.*, *Законодавство Стефана Душана цара Срба и Грка*, 1928, 18—9. На крају књиге има „Допуна и исправке“, где писац на основу обавештења Григ. П. Георгијевског пише о Струшкоме рукопису да хартија на којој је писан има као водено слово Јахањева коња, исти знак као и акта Сиенскога архива из год. 1373 и 1374. То значи да је писан у то доба или мало касније, али несумњиво још у XIV в. У исто време преписан је и Атонски рукопис Душанова Законодавства. На његовој хартији има три водена слова, звезда са шест иракова (год. 1337—89), воловска глава с крстом између рогова (1367) и круна с пет листића (1382). По воденим словима на хартији Бистричкога рукописа Душанова Законодавства, маказе (год. 1454) и кула с вратима (1449—52), види се да је он преписан половином XV в. *Ibidem*, 241.

једна; Флорински је својој књизи приложио копију друге стране петог листа Струшкога рукописа, али се с те копије не може стећи јасна слика о изгледу рукописа. Текст је писан црним, а почетно писмо свакога члана и натписа појединих група чланова писани су црвено. Ово мастило је још више страдало од влаге неголи црно, те се теже чита, понегде сасвим несигурно, а на местима се може само слутити да је постојао црвени натпис. То је за жаљење, јер је Јиречек имао сасвим право када је истицао важност натписа у Душанову Законнику и жалио што их Новаковић није из свих важнијих рукописа саопштио; што се Струшкога тиче, то би било, у потпуности, немогуће учинити. Преписивач је знао свој посао и имао вешту руку. Био је, као и прерисивач Призренског рукописа Душанова Законика, вештији у писању неголи у правопису, па и разумевању текста, иако је у овоме јамачно надмашао прерисивача Призренскога рукописа. Писмена је снабдевао спиритусима и акцентима не само на почетку речи, већ и у средини, чак и на крају. То је, наравно, утицај грчки, али ја нипошто не смем рећи да би требало баш све акценте у рукопису пререти. Ја их препуштам старању филолога. Пуне консеквентности у писању нема; занимљиво је да се писмо у, скоро без изузетка, овако снабдева спиритусом и акцентом: ђ. Чланови Законика одељени су један од другог знаком ··, или слично. Од интерпункција има тачка, у средини реда, и запета. Правила за интерпункцију нисам уочио, осим што је прерисивач при набрајању испред „или“ редовно стављао тачку. Знао је, бар донекле, улогу интерпункције! Још и ово да рекнем: може бити да је Григорович сам ставио знак *Nota bene* уз познати дуги члан о меропсима (Л. 11^а) и што је исти такав знак унео поред члана о мазији (Л. 13), додајући са стране „железо“; једна његова, опширнија, с фотографије нечитка, белешка налази се на Л. 14, а друга на Л. 15^а.

Када сам истакао оно што сматрам најважнијим, и што се с фотографије да разабрати, онда да пређем на садржину Душанова Законика по Струшкоме рукопису. Већ је Викторов приметно да је овај рукопис Законика истога типа као и Призренски. То је сасвим тачно, иако, прво, сви сачувани чланови Душанова Законика у Струшкоме рукопису нису истоветни с одговарајућим у Призренском, даље, иако ред чланова није исти, и напослетку, иако се обими појединих чланова у обадва рукописа не слажу. Добро је, иначе, познато да је Новаковић не једанпут погрешно растављајући исти члан Законика на два дела или спајајући разне чланове у један. То знамо, па ипак ћемо задржати обим и распо-

ред чланова Душанова Законика онакав какав је у другом Новаковићеу издању. По њима је написана множина расправа, и поједина законска одређења тако су чврсто скопчана уз бројеве извесних чланова да би било непаметно реметити тај распоред. Зато ћу и ја овде уз поједине чланове Законика по Струшкоме рукопису стављати бројеве чланова по другом Новаковићеу издању Душанова Законика и код свакога члана, што је могуће краће, навести, како је сачуван у Струшкоме рукопису: Л. 1, Чл. 5, без почетка, од речи „за срџшине... Чл. 6, скоро цео, при крају оштећен. Чл. 7, већма оштећен. Чл. 8, с оштећеним почетком, прелази на Л. 1^а, где се свршава. Чл. 9, прилично сачуван. Чл. 10 је при крају оштећен. Чл. 11 је у другом делу и при крају листа јако оштећен, док му се завршетак на Л. 2 лако чита. Чл. 12 и 13 прилично су сачувани, али се у Чл. 13 све речи не могу сасвим сигурно читати. Знаменити Чл. 14 јако је оштећен у свом другом делу, који је у Струшком рукопису означен као нарочити члан. На Л. 2^а Чл. 15 је добро сачуван. То, у нешто мањој мери, важи за Чл. 16, 17 и 18; од Чл. 19 не може се читати крај. Пошто Струшки рукопис Душанова Законика почиње с другим делом Чл. 5, то је јасно да је на његову почетку изгубљен само један лист, али врло драгоцен, јер бисмо врло радо читали натпис Законика. После другог листа нестало их је неколико, пошто Л. 3 почиње с Чл. 62 Душанова Законика. Ред чланова није исти као у Призренском него они иду овако: Чл. 62, добро сачуван, Чл. 66 теже читак, што важи и за Чл. 73, док је Чл. 58 тешко читак у свом већем делу. Л. 3^а почиње са читким Чл. 59, за којим долазе прилично читки Чл. 60, 63 и 64. На крају ове стране је почетак Чл. 67, који се наставља и свршава на Л. 4; на Л. 3 су чланови Душанова Законика по Струшком рукопису највише испретурани, ако их се упореди с Призренским рукописом. Даље иду чланови Струшкога рукописа овако: Л. 4, Чл. 68 и 69 цели, прилично очувани, и почетак Чл. 70, који се наставља и свршава на Л. 4^а, на коме су добро сачувани Чл. 71 и 72 а 74 и почетак Чл. 75 прилично. На Л. 5 добро се чита наставак и крај Чл. 75 као и Чл. 76, 77 и почетак Чл. 78, који се наставља и свршава на Л. 5^а. На њему се тај члан као и Чл. 79 и почетак 80 добро читају. Л. 6 мање је страдао од осталих, на њему су Чл. 80, наставак и крај, Чл. 81, 82, 83 и почетак Чл. 84, који прелази на Л. 6^а, с мало поремећеним редом чланова, како се они нижу у Призренском рукопису: 84, 85, 87, 86, 88 и почетак Чл. 89, који се наставља и завршава на Л. 7, с добро сачуваним Чл.

90 и почетком Чл. 91, чији се крај налази на Л. 7^a с добро сачуваним члановима 92, 93, 94 и почетком Чл. 95. Овај се завршава на Л. 8, с лепо сачуваним Чл. 96, 97 и 98, док је Чл. 99 прилично сачуван као и почетак Чл. 100, који прелази на Л. 8^a. Поред њега су на овом листу Чл. 101 и 102 добро сачувани и слабије читак Чл. 103 заједно с почетком Чл. 104. На Л. 9 и 9^a је крај Чл. 104 с не лако читкима Чл. 105, 106, 107 (прелази на 9^a), 108, 109, 110 и почетак Чл. 111. После Л. 9 нестао је само један лист у Струшкоме рукопису, пошто Л. 10 почиње с крајем Чл. 122. Даљи низ је нешто друкчији него у Призренском рукопису: Чл. 125, значи без Чл. 123 и 124, 126, 127 и 128; ова два члана су слабо сачувани. Од Чл. 129 је само почетак на Л. 10 а наставак и крај на Л. 10^a, за којима долазе Чл. 130, добро сачуван, и лошије сачувани Чл. 131 и 132 с почетком Чл. 133, који се наставља на Л. 11, чија је једна цела дужинска страна јако страдала, што повлачи за собом тешку читљивост текста. Ту су, поред краја Чл. 133, Чл. 134 и 135. После Чл. 135 нема у Струшкоме рукопису Душанова Законика познате временске забелешке, него се непосредно настављају Чл. 136 и почетак Чл. 137, који се наставља и свршава на Л. 11^a. Чл. 138 прилично је сачуван, што важи и за почетак Чл. 139, који се свршава на Л. 12. Овај лист је, као и сви до краја, с једне дужинске стране, а подоста и с доње, страдао од влаге, што много отежава читање текста. На Л. 12 су још Чл. 142, 143 и 144; значи Чл. 140 и 141 у овоме рукопису нема. На Л. 12^a је Чл. 145, па за њим, без Чл. 146 и 147, одмах почетак Чл. 149. Овај се завршава на Л. 13, где су, поред њега, Чл. 150 и 151 (овај слабо сачуван), те почетак Чл. 152, који прелази на Л. 13^a. За крајем овога члана долазе, слабије сачувани, Чл. 153, 154 и почетак Чл. 155. Овај се завршава на Л. 14 са слабо сачуваним Чл. 156 и почетком Чл. 157, чији је крај на Л. 14^a. И чланови за њим, 158, 159 и почетак Чл. 160 нису лаки за читање. На Л. 15, најгоре сачуваном, је крај Чл. 160 и почетак Чл. 161. Овај се завршава на Л. 15^a, где је још само Чл. 162 цео, а од Чл. 163 почетак: „Бсаке соудне що соуде да... и тај је тешко читак, јер је, чини се, папир на овоме месту у распадању.

Овде је, први пут, дата тачна садржина Душанова Законика по Струшкоме рукопису, с нужним обавештењима како се она односи према Призренском рукопису и у каквом се стању поједини чланови налазе. Речитија опомена од ове не може се, држим, замислити, да овај рукопис треба што пре у потпуности издати,

јер постоји опасност да ће га, због стања папира на ком је написан, чим касније бити тим теже издати.

Издање Флоринскога не може се сматрати поузданом основом за употребљавање Струшкога рукописа Душанова Законика при реконструисању текста Законика најближега оригиналу. Ево најважнијих погрешака у издању Флоринскога: Он већ другу реч није тачно преписао, јер у рукопису стоји сасвим јасно „сгѣшннѣ“ (Л. 1, Чл. 5). На истој страни истога листа (Чл. 7) ја мислим да могу прочитати „вѣзвратѣ“. У истом овоме члану не може се наћи реч „всаки“, с којом Флорински завршава ову страну, него је он њу узео, и преудесио, из Призренскога рукописа; остаци последње једва читке речи на овој страни можда се смеју читати као . . . „аиство“. На другој страни првога листа (1^а) Флорински није могао прочитати слова на самом почетку, а она су јасна: „тнвѣ“ (Чл. 8). Испред „И сѣланѣ“ не требају никакве тачке, јер тако почиње Чл. 11. У истом члану речи „и дѣховно и да их слоуша“, које има Флорински, не могу се из рукописа прочитати; последња читка реч на овој страни је „всака“, а не „всаки“. На Л. 2, Чл. 12, Флорински је изменио текст рукописа, у коме стоји „тѣк'мо црква да сѣ“ и ставио „тѣкмо цркви да сѣ“. Међутим, јасно је да је преписивач хтео написати „црква“, али да је после „сѣ“ изоставио „ди“. У важном Чл. 14 стоји на одлучном месту „нѣзѣтавляют“ (само последње слово није цело сачувано). Из другог дела овога члана, који је у Струшкоме рукопису нов члан, Флорински је прочитао само „Итоумни“ али последња два писмена нису јасна, док ја могу даље да ишчитам још ове делове речи: „... аиаст . . . р . . . тавѣ до . . .“ На Л. 2^а, Чл. 15, Флорински је унео „и“ на почетку. Оно се не види. Исто тако се не види „и“ ни на почетку Чл. 16, али је постојало, но пошто су почетна слова црвено писана, она су избледела толико да се не могу читати. Флорински је у истом члану нетачно преписао реч „киновѣѣ“. У Чл. 18 нетачно је преписана реч „мѣтохѣ“. У Чл. 19 прво „се“ не види се, ни почетак речи „обрати“ није сачуван, али се иза ње види остатак слова „ѡ“ и део речи „послоу“. . . , што Флорински нема. На Л. 3, Чл. 66, после речи „соудѣ“ не требају тачке, јер се може довољно јасно разабрати „да га да“; и после тога опет не требају тачке. Теже су погрешке учињене у Чл. 58. После „бѣмрѣ“ унесене су у сам рукопис тачке, мислим црвене. Даље се у рукопису наставља „а има једно слѣд“ док је Флорински унео у своје издање „да има“. После „жоупани“ ја мислим да могу ишчитати „що се зло оучини зло“. Испред

„инимѣ“ стоји „или“. После „любѣ“ чини ми се да видим „шномѣи чловекѣ“. Иза „да“ ја читам још „(п)лати школина“. Овај члан је слабо традиран у рукописима Законика, па је вредно промучити се око њега; због „школина“ да рекнем једанпут за увек — Флорински се није држао Струшкога рукописа при преписивању „ѡ“ и „ѣ“, и ја те разлике између рукописа и издања нисам уносио, јер оне износе огроман број; исто тако нисам уносио овде где је Флорински „ѣ“ из рукописа преписивао као „ѣ“. На Л. 3^а, Чл. 64, „коѣдѣлица“ чита се сигурно; нису потребна домишљања. У натпису Чл. 67 не стоји у рукопису „миропсеѣ“ него „мирѣсеѣ“; Григорович је у свом опису овога рукописа за Шафарика ову реч боље читао. На Л. 4^а, Чл. 74, не стоји „коѣда“ него „коѣде“. Испред Чл. 78, на Л. 5, можда би се могло читати „ѡ цркви“. У првом реду Л. 5^а, Чл. 78, не стоји „снимѣ“ него „с нимѣ“. Нисам сигуран да у Чл. 79 стоји баш „црѣва“; можда је и „црѣм(ѣ)“. На Л. 6^а, Чл. 87, преписивач се забунио и на почетку написао место „Кто иѣста“ „Кто јеста“, и Флорински га је исправно без обавештења читалаца. У Чл. 92, Л. 7^а, не стоји „повѣде“ него „повѣде“. Новаковић је грешио када је сумњао у реч „сине“ у Чл. 100, јер у Струшком рукопису стоји сасвим јасно „сине“, како и треба, те је Јиречекова примедба уз овај члан потпуно уместна. Последња реч у Чл. 103, Л. 8^а, није „людѣским“ него „людѣским“; ово није једини случај поступања Флоринскога с одређеним придевом. На почетку Чл. 105, Л. 9, не стоји „лиѣ“ него „любѣ“. У последњем реду Л. 9, Чл. 107, не стоји „соколаника“ сасвим јасно него „соколанѣ“; да ли су над „и“ два грависа или „к“, то се са сигурношћу не може рећи; више вероватности има за два грависа као, мало више, изнад речи „книгѣ“; преписивач је метао акценте и изнад консонаната. Једна од најтежих, и најфаталнијих, погрешака у издању Струшкога рукописа од Т. Флоринскога увукла се у Чл. 108 (Л. 9^а). При крају овога члана стоји, наиме, код Флоринскога „ѡд праве“ а у оригиналу да не може бити јасније „ѡправе“. На истом листу, Чл. 110, не стоји „ѡ ли“ него „ѡ мо“ (место „моѣ“). На Л. 10, Чл. 126, не стоји у Струшкоме рукопису „на нон“ него „на нѣ“; Флорински је и у овоме случају прегледао Призренски рукопис. Сасвим при дну Л. 10^а, Чл. 133, може се још прочитати „гдѣ пр...“ што код Флоринскога нема. У наставку истога члана, Л. 11, не стоји „напрѣди“ него „напрѣде“. Велика је штета што се у Чл. 139, Л. 11^а, с фотографије не може сасвим сигурно разабрати како заиста треба читати речи које је Флорински штампао

„миро шо“; „ѣ“ је нејасно. И у Чл. 142, Л. 12, није се Флорински држао Струшкога рукописа него Призренскога, када је, при крају члана, штампао „и да се“ место „а да се“. Последњи ред на Л. 12, Чл. 144, није Флорински прочитао са Струшкога рукописа, где стоји „као и неври(н)ци“ него је прегледао Призренски рукопис и штампао „како неврици“. На Л. 12^а, Чл. 145, не стоји „села тогани“, него „села тоган“. При крају Чл. 151, Л. 13, није тачно прочитано „како се“, јер стоји сасвим јасно „камо се“. При крају Чл. 157, Л. 14, ја могу на почетку последњега реда прочитати још: „та часа“. Листови 14 и 15 Струшкога рукописа најгоре су сачувани, особито Л. 15. Зато се не сме Флоринскоме одвише пребацивати што су се овде увукле у његово издање веома тешке, а ипак непотребне, погрешке. Прво, Чл. 161 сасвим је јасно одељен од Чл. 160, што се код Флоринскога не види. Даље, испред „невољна“ не стоји „а“, него сасвим јасно „да“. Онда, испред „гани“ може се прочитати „вио“. После ове речи има Флорински „пвци“, а у рукопису стоји сасвим јасно „пвца“. У рукопису нипошто не стоји „а да сврши“ него „а да сврши“.

Како се види из овога прегледа, у издању Струшкога рукописа од Т. Флоринскога има више врста погрешака; ситније, које се тичу писмена „ш“ и „о“, „ѣ“ и „ѿ“ нису, како је речено, овде уопште исписиване.^{17а} Флорински је у своје издање уносио русизме, по језику и по правопису, даље, он је у случајевима где је текст теже читати, а и где то није случај, преносио текст Призренскога рукописа Душанова Законика, напослетку, он је у своје издање унео интерпункцију, за коју је желео да буде логичка, а није истакао да је само његова; штампарских погрешака има зачудо мало. Флорински се трудио да у своме издању Струшкога рукописа сачува све особине српскога говорнога језика, те је написао о овој његовој особини и засебну, одужу, белешку.¹⁸ То је за особиту похвалу, али текст овога рукописа Законика има још више знакова српскога говорнога језика него што се може разабрати из издања Флоринскога. Међу старим рукописима Душанова Законика он је овом особином најбогатији.

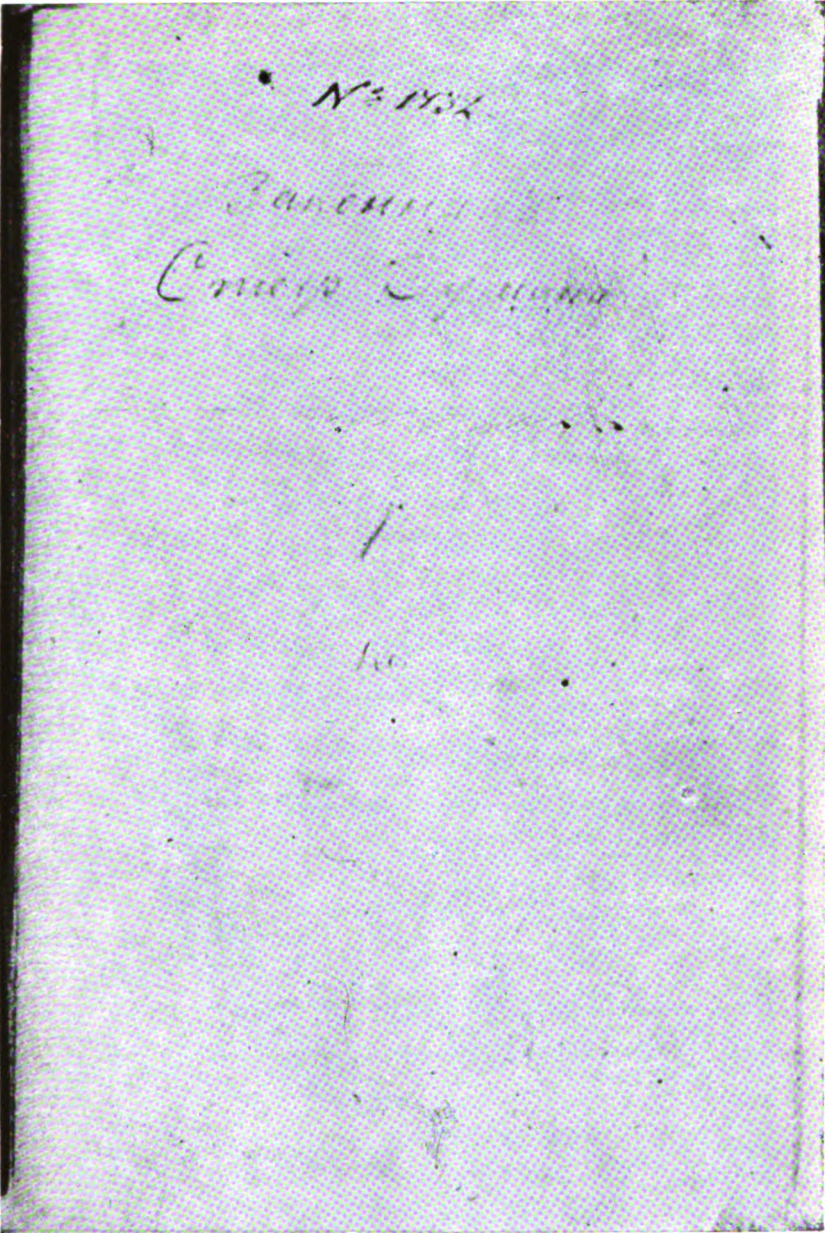
^{17а} Колико је, међутим, преко потребно писмена тачно преписивати, то се јасно види из одличне расправе: *Ивић М.*, в у Душановом Законнику, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, I, 1956, 127—45.

¹⁸ *Флорински Т.*, о. с., 191¹).

Сада, мислим, није више потребно нарочито доказивати да издање Струшкога рукописа Душанова Законика од Т. Флоринскога не може заменити оригинал и да се не сме сматрати критичким издањем. Оно је, можда, и могло важити као такво 1888 године, али ми данас стављамо на издање извора строжије, и више, захтеве.¹⁹ Пошто је Душанов Законик у овоме рукопису временски најближи оригиналу, то он мора бити у целини и критички издат.

Никола Радојчић

¹⁹ О Т. Флоринском, с прегледом његових радова: *Francev VI.*, Prof. Timofej Dimitrijevič Florinskij, *Almanach České Akademie*, XXXIII, 1923, 75–80.

Модеран натпис
Душанова Законика по Струшкоме рукопису

Горюмни да живи оу бѣснотѣхъ
юдаискоу зговраше състрашн
матисоуцоу коуіс дасехран
уманѣстирехъ . ѿ . кѣлоу гер
кѣлоу гернѣ н кѣлоу гернѣ
консе постризаю тере живи
оу соу н . коу кѣ . дѣсе н жѣснотѣ
н да живи оу уманѣстирехъ
кѣлоу гернѣ консе соу постри
сли топици н зѣмет оу
зицикѣ . да не живи оу
чриси . нѣ да гредоу оу
нѣстирѣ . да не да не
кѣлоу герь кон сѣрѣ
дрѣти оу тѣмнѣ . да не
нѣстирѣ

Или братици или шци споведан
или ины кто шдтани хлбш
ни мнниамь и фисо боуду ни
мь шгннши дтблзи шдтани
ддрботю мнн ии людин
И кто зло оутни брть или шн
родимь консоу оудмнн коу
вс ддпашн гподор коушн
анддд испои зло оутни
И кто неводемь доги нд
дес всшому оутни шдтани
свѣнь штриса алдтани
сшпши сѣло брлнмь
пачекоуде едно сѣло
разобзасель шдтани
дурдннн фснннн
шдтани шдтани
нишд

...онъ и жоче оукогда любо
...тели на - на и црѣтѣ ли
...и рьсамо село на вѣстели
...кѣ шномъ и село у мнѣ сто
...ѣ рѣни пѣти дѣлѣ сѣ коуде
...у пѣ ...
...исто по пѣ сѣ тѣ
...и нн мого рѣ - на пѣ доу
...тѣ стѣ у зипо пѣ ш оу дѣ лѣ
...оудшѣ нн цн концѣ не
...анцѣ мѣ по пѣ сѣ дѣ
...ш оу - нѣ - доловѣ
...сѣ лѣ мѣ - н - перѣ
...хѣ мѣ и рѣ бѣ нѣ сѣ
...зипо пѣ кѣ црѣ оу
...по пѣ сѣ рѣ оу пѣ оу
...и нн чнѣ
...рѣ мѣ ннѣ

фонма івннмь соудь чрїи
 аіо іт он з несе млітнїю
 гоу а нл рїе млітнїса нм
 оу тон з нїкннзе ноу то мз
 млітнїкоу ннц а днї ст
 р аз о б д а с е в у д т о з і к о н о
 стпамн нїонноу да оу
 чрїтпамн :
 а х а м е г е з е м л е ш о с е о
 с е л а м е г і о с о б о м ь
 д о м ь . ѿ с т о г л і к р а
 с е л ь с т в а н ь
 с т ь м л ь ч р ь о у
 с ь ц ь і к а і о і д р ь
 с ь п р ь с е м е н е
 д і с о у д е т а і о
 н ь ч р ь і о н о
 а ф л і ш о б о

и инанцоу саѣ до ксѣ шнь половинѣ
и инъ половинѣ по законѣ да
и Дерекѣ соедочи . того пѣзн
и инъ . . . ланнещо соу по земан
и инъ . . . цо соупланнне црѣ
и инъ цроу црѣ и не црѣ амь долѣ
и инъ . . . властеломь . . .
и инъ . . . плахъ и инъ рѣ банасннь
и инъ . . . се ледѣ не ста ме дѣ
и инъ . . . грѣде . . . и колн по снае
и инъ . . . и по тисоу и цо ѣн
и инъ . . . есенз не се тѣ двени
и инъ . . . и по тесь зѣ земан
и инъ . . . досне гѣзн доуѣ
и инъ . . . и мѣтѣ дѣ
и инъ . . .
и инъ . . . и инъ грѣ дѣни
и инъ . . . и инъ дѣ дѣ

суднѣмъ шпрлатъ, роушенъ оуде
нѣтъ нѣшпрлатннѣ, нѣшпрлат
тъмъ оуде оуде по закону
исторѣ бласоу нѣшпрлатъ акосоу
властелинъ да плати р. пѣрь
акосоу оуде бѣрь да плати. вѣ
нда себнѣ шплати :-

Къ томъ дошь льнахъ оуде шплати
снѣ терѣ оучиннѣ оубнѣ шплати
плати т. пѣрь акосоу оуде шплати
шьнахъ оуде шплати да оуде шплати
роуце шплати :-

оубнѣ шплати шплати шплати шплати
рь оуде шплати шплати шплати шплати
Къ шплати шплати шплати шплати шплати
да оуде шплати :-

Къ шплати шплати шплати шплати шплати
шплати шплати шплати шплати шплати

СВЯТЫЙ КОННОГЛАДЪ - ДА МВУССТА
ВНРЪ ДОГДЕ СВЯТЫЙ ПРИСТАВЪ
ДЕ ДА ГАДА ПРЪДЪ СЮ АНГЛИИ
КОТО ПОЗНАЛИЦЕ ПОДЪ ТАКОМ
БОУДЕ СЮ ГОРЪ ОУПУСТОШИ ДА
ВЪДЕ ОУПРИ ПРЪМЪ СЕЛО - ИЗ
ТН СЕЛОУ И ПОЗОРН ДА ДЕРЪ СЮ
АКОЛИ ГДЕ СЕЛО ПРЪДЪ СЮ
ПОКАТЕ СЮ ДА ПЛАТИ
ТО ПРОВОДН ДРОУЖИ
ОУТОУТОУ ЗЕМЛЮ ДА
СЕДМО ГД
ЛИНЬ СЕБРА ОУГРАДОУ
НА ДИ СЮ ОУНОУ ДА
ШОУ ПЕПРЬ - АКО
ЛИНА ОУБНВ ДА
СОСКОУ
ТО ОУ

ниже на сзъмоу та . нѣдлендѣ
и намоу жоугла да грѣде на соу
дѣ . оутомъ зинамоужь даянѣ ирн
и догем оудадѣ гла .
и суресе консе при носе прѣдѣ
и нѣ зашолъ бо . теренхъ то
и при законнѣхъ црѣдѣ мн
и нѣ записалъ конюлюбѣ конн
и нѣ коннѣхъ конѣ потго
и нѣ коннѣхъ дѣдѣ моуе конѣ
и нѣ конѣхъ прѣдѣ црѣ стѣм .
и нѣ конѣхъ стѣльци . ико оучнѣ
и нѣ конѣхъ шнѣхъ ктѣ боуде при
и нѣ конѣхъ глашъ правѣ шчнѣ
и нѣ конѣхъ глашъ . ико нѣ
и нѣ конѣхъ глашъ . ико нѣ
и нѣ конѣхъ глашъ . ико нѣ
и нѣ конѣхъ глашъ . ико нѣ

мантрнста 4444 се пле ни н да м
всвѣз мѣ шон м л л
ѡн з л а в ѣ с н к о с н д а б о у д е н з л а в ѣ
м л и п р н с т а п о у . г . п е р е . ѡ с л а
г . п е р е . ѡ г р а к о н ѣ м е н т ѣ
в н н о г р а . г . п е р е . ѡ к о н т а п е р е
ѡ к о б н а в . ѡ . а н н з р ѣ ѡ г о в е
а . а н н а р и . ѡ п р а д е . в . а н н
а г н н и с ѣ н ѡ т р о в н н и с ѣ к о н т а
ѡ б л и ч н о д а с е к а ж е п
н х ѣ ѡ т ѣ ѣ
ѡ д о у п о з е м л и ц р е с е
л е т н д а н е с т ь п о л н
ѡ к ѣ п о с и л е н н и н о
ѡ п о к л о н ѣ ц р о м а
ѡ т р а х о т е н н ѣ
ѡ т р о в н н и с ѣ
л и с ѣ ѡ ч е д о в а т е л н ѣ д л а

пепрь жисолн глацарниинъ дпрь
плати . т . пепрь .
вмьдани приселнцераза виста
доходниста нганноу или
или пелнись да грѣдесь стѣ
инноу . а лмоу прѣдлицонь испеф
да гасьбляю де стдннмь
нхь гаскпнде шнъ згн
моу прѣдл станнннхь
буде прѣель жисолн моу буде
ноу ло вь да моу плати .
земла шой жисоло гра
н гоу ен наноу краде а д
позн жисолннн .
е гасе гра шборн или
на прѣд грабнн
нжоу па шой то глн
чрь сь днн меснате
шеннн нбоуде моу
дворьчнннннннннн
да вте малн голн .
он да шбладю
шнъ шнъ шнъ
шнъ шнъ шнъ шнъ
шнъ шнъ шнъ шнъ шнъ

ко оути слово дамоу сечини чьста
и осега до полмо нъ дль бе
нливъ чера . а да гда е на прѣ
и на села . шо за пне оу и гнъ
бацинне ко моу за пне село а
ого фестоу . а . пѣпръ . захри
оль . а ко моу жоу поу шиссо
ла по . а . прѣпръ . а дна ко
самни . в . перпръ .
ко ма гда е по земли чрвге
у ко нмь селоу а рдгацио ма у
а кн да не па днъ оу тоу х село
и ма лн да се прѣ слоу
и ма гда е ходи . нли сь г поти
и ма гда е сь р длю . нли кь в а з
и ма гда е велики нльн малнмь
и ма гда е у чл ксоу ни ксто да не
и ма гда е и ше кннгл чр пид
и ма гда е б оу дещи со о д гнн г
и ма гда е и нъ з не сь в рь ш кти
и ма гда е и ма сть ть чл да г р д е
и ма гда е и ма мь сь ч рь е ш оу
и ма гда е и ма ть оу
и ма гда е и ма оу сичи
и ма гда е и ма мь и ма мь . шо

...иже иже да и мьнѣ вольнѣ по...
...рѣти ии гнѣ црѣ ми ии мьнѣ...
...дасоу хрисоволнѣ торь дн...
...исосе шѣ бѣ те оучни мь хрисов...
...слово льжно прѣ писано шѣ...
...сего слова прѣ творена и рѣти прѣ...
...лагане на нѣ цѣ не по бѣ лев...
...црѣ по ми, да се ти хрисоволнѣ...
...разѣ роу лѣнѣ хно се да не мь...
...Мѣрѣ про хомь въ землѣ црѣ по ми...
...не вольнѣ ни еди нѣ г по да рѣ...
...исомь ни шѣ хъ цѣ црѣ по ми...
...писало въ законѣ ни по ми да лоу...
...работа на да са . а сѣ во мѣ оу оу...
...ни да ро шѣ бѣ законѣ оу оу лѣ...
...црѣ по ми да и вольнѣ на ки мь...
...пѣхъ прѣ ти се до ни мь по да рѣ...
...иань сѣ црѣ по ми . ии мьнѣ...
...мь црѣ по ми . иань сѣ црѣ по ми...
...иань сѣ властели црѣ по ми ии...
...любю . да га не по да мь кѣ по...
...и рѣ ти ии шѣ со да мь ии мьнѣ...
...и хъ да мь оу оу да мь оу оу...
...и да . ии мьнѣ оу оу оу оу...
...да да да да мьнѣ со да мь ии црѣ

како аще ити г подарь осемереть
 дарькъ . и по томь да не оаль
 ии . и з и г подарь оучни ии з до
 мь . х оу л а с т е л о мь и л а ф
 и ч н и с е мь и с о . н мь и д а л о у р и ш о
 . з e м л ю н г р а д о в e . а к о н т и с о
 и ш б р т e ш п л e н н о в с e л a н а к
 л а н н з a т pь вь п р ть зь z a c o нь
 ц р т а л л и ц o н ц р т o м н o y z a c o
 н н о м a сь б o р e d a m o y c e o y z m e a pь
 ж a m 4 ш мь з и ш o б o y д e c t p y л ь
 д a п e c л a t n i ш c o a n e o y c k e . 4 d a
 c e k a t a c o n n p b e г л ы ц ь
 t e r g o y c a pь ш шь п р ть зь
 p a n i c h n i c a i n n e m n e
 e d e m o d e c e o p a t n i c t e m o mь d a
 i c h n i c kь c a m o c e d m o
 t e v л a c t e m n ь i n n
 kь п o b e г л ы ц ь . i n n
 t a f m n . t e p t o y c t f
 i n n e ш o l ь n f e a d
 o y c o y c i c o i n n e o
 o b o y d e i t a n
 i n n e
 r e i c f a n

Лист 12а

говелъ шъ црѣтвомн поше зема
и по срдвхъ и по жосту и
исрѣнцхъ . тѣтѣ нгоуефр
ни бутнмь прѣдѣлѣ . нснм
бразомь дѣсе оукофти тѣтѣ
соуефрето . оукофмев еель
де тѣтѣ нангоуефр . тохн
дѣсерѣнпе . фгоуефр дѣсе ш
стврмо глапѣ . фтѣтѣ дѣсе
фгоподрѣ селз тогѣн дѣсе
свезѣпѣ иь црѣтвомн . дѣ
оукофн оукофнмь соуефр
нспрѣд . нтѣсѣ дѣсе
тѣтѣ нгоуефр .
оуднѣ коѣ црѣтвомн поше
мнхъ соуднтн . фко
любо . фгоуефр нтѣтѣ
любо ш прѣвѣдннѣ со
прѣслоушѣемнгоу соуд
нанцрѣсѣ нанвѣсѣ
истѣлюбо улопѣ .
шнудѣ фконѣ слѣдѣ
нгоуефр ш
вѣ блнчѣннѣ . фсе

А доу пелнмь алфст...
лн алфст... пропун...
ль лведемь пропун...
жнн. фсебръан...
А доу старун. на...
порогеради м...
сф...
цель пороун...
полоонн...
нау ст...
онсепороун...
иногда поз...
гого изн...
полунне...
си ш...
аман пороун...
ми н...
жоу...
добне...
ратун...
ист...
присл...
миша...
блан...

...иша оупе наипомал
 ...и на кон дръжн дръ
 ...и не маю оумсени
 ...егоу собомъ и не гоу
 ...ма дръжа помъ пнзн
 ...маю...
 ...ли чрпфли и рекше
 ...рогши нахъ аднеоузн
 ...олдстеле гериселке
 ...оукоу платоу рдзобъ
 ...каю ѿкоу се...
 ...етфю жоупе сме не
 ...она на чрпфли
 ...ельска . не оуде
 ...ла . не оуде нд
 ...тоу помъ на ногу
 ...оукоу оуде оуке
 ...оу анн чрпфли
 ...етфю оло чрпфли
 ...страже по сс
 ...не фалн тамба
 ...сбъ . адн
 ...адн
 ...адн
 ...адн

...и днмь п... шк...
коу ксе . дсе ф... не зп...
дншб нгбсрб дтф...
коньр допустоме ж...
пчмн селшкольмн я...
школь тог дзнбрвд д...
доу стрфжоу . дко лнео...
доу стрфжоу шсе оучнн...
мзнбрвдоу оупоустошн...
нлнгоусч нлнкрфггт...
зло дплатислю школьн...
конн ренъ блюсшн по...
коу цн кон прхое на...
жнще дкон хъ не п...
влдльць нлн гго д...
дшблегоу оуслау...
дкону цртпфмн...
коу цв дко цв нзго...
кв шмъ хн гго дф...
несловсе дплате...
оусла оупоустна...
...дслву нис...
...гва...
...д...
...д...

...доути...и вси кь црв...
...цртвами шоб оунзъ
...и нуртвомн даище кс
...е нвластеле кснмь боу
...твѣрачнѣ нстрѣже прѣ
...н вса ксн гостѣ нпрѣгоуцѣ
...пннннѣ дауодн кь прѣвнмь
...жемь шонмлаиносн даи
...проблаггю нстрѣжестрѣ
...а прѣдѣдѣ сь всемь . а ко
...одн перещо нзгоуе а
...порота шѣ ровѣнн члоуи
...ашомь бресоунзгоу
...кемь н поротун то
...плати ксѣ фалнѣ
...асоуде ксн ссѣоу
...ксн прѣдѣ свою при
...нмь н шѣ прѣннѣ за
...аневоальмѣ шѣ прѣ
...нгопоркпнн то тѣо
...тазн прѣннѣ ннзѣ
...анмодело
...ксн
...асоудн

